

O zaboravu Riječi

Nije tek slučajno
 Što početak svakoga dana
 Oglašava kukurikanje pijetla.
 Time se od davnine najavljuje
 Izdaja.
 (Bertolt Brecht, *U zoru*)

U kruženju vlastitih zaborava

Izdaja Riječi.

Na početku da se razumijemo: »Kritika može postojati samo ako se promatrač ili istraživač, kao pogođeni, sami unesu u stvar« (J. Grondin). Da se ne osjećam pogođenim, vjerojatno ne bih razbijao glavu o sljedeće redke. Moderni je čovjek napuštajući Druge – zaboravio samoga sebe. Drugi je (za njega samoga) postao stranac bez lica... čovjek bez imena. Tragedija našega vremena raskriva se u nastajućoj tragediji mitskog svijeta ljudi bez lica... svijeta bez ljepote.

Kako preživjeti svijet današnjice... ljude »vremena«? Prestajemo se nadilaziti. Što nam je činiti? Riječi postaju »sužnjevi« *chronósa* (vremena). Sam čovjek u »tuđini« zaboravlja lica Drugih. Postaje klevetnik. Tko biva »osumnjičen«...? Oni koji ne vraćaju lica Drugih iz zaborava... Tko bi se usudio stati – vratiti Druge iz zaborava, svijet bi ga silinom zgnječio. Strah nas je stati, da nam svijet ne zamjeri. Uхватiti predah... Koga kriviti... zaborave? Otrgnuti se njima, mimoći ih. Kakav bi svijet bio: drukčiji?

Dani postaju teret čovjeku... Otuđenošću imenujemo naš svijet, naše nemire. Moderni čovjek postaje siročić svoga vremena. Ne prepoznaje Druge u svijetu, zaboravljajući da zapravo prepoznati Drugoga u svijetu znači reći Drugome: »Ti, nećeš umrijeti« (G. Marcel). Kakva tragedija... dati »zaboravu« da nas odmetne od trenutaka koji nam pripadaju, od svjetla koje nam je dano da se obasjamo.

U izdaji vlastitih života krivotvorimo se. Posljednje iskre svjetlosti razgonimo namrgođenim licem svojega svijeta. U smiraju propadanja, čudimo se »mraku« svojih očiju... pitamo se gdje su prijatelji (izgubljene »polovice naših duša«). Čemu se čuditi... čemu se pitati: Kad i sami znamo, da nam je više stalo do okvira starih naočala, interijera restorana... nego li do onog »izdanog« čovjeka... što stoji i godinama čeka... zaboravljen. Danas nismo ljudi, danas smo samo suze svijeta prolivene u jadu

vlastitih izdaja, vlastitog vremena. Što li će samo od nas takvih ostati u predvečerjima života...?

Strah suvremenoga čovjeka biva prepoznat u strahu od primanja lica Drugih u vlastitu unutrašnjost samih sebe. Strah za starim kaputima biva veći od straha za životom iznevjerenog čovjeka...? Kuda smo »to« krenuli... ostavljajući Druge na trnovitim svratištima života... Izdahnula lica Drugih napuštamo na najtežim putima... Jednoć bi nam moglo biti žao... Zašto to danas nitko ne govori?

U »zaboravu« riječi postaju strane. Ostaju prisjećanja, tihi glasi u masi stranaca. Riječi okrnjene... umanjuju ljepotu svijeta. Raspršene čekaju, da ih neko dijete izusti, dodirne sa zemljom. Al' ni riječi s dječjih usana ne čuju se više... Tko će nas vratiti u život(e)...?

Riječi se trgaju od čovjeka. Događa se najzlokobnija izdaja u povijesti ljudskoga roda... Nekome je pošlo za rukom, da raskine ono što smo nekoć mislili da je neraskidivo, i da nikada neće biti raskinuto: »Odnos« čovjeka i riječi. Raskinut je Odnos. Riječi je uzeta sudbina. »Iznutra« riječi više ne povezuju ljude – čovjeka s čovjekom. Približava se vrijeme iščeznuća, predaje i brisanja slova. Mijenjanje polica na kojima su negda stajale knjige. Zaboravni svijet etiketa, kodova... blještavih slika... »iskorjenjuje« riječi koje ostaju samo riječi (gubeći svoj »prvi« smisao), da se »ispunjavaju« jedne u drugima... Hoće li ostati išta za one koji tek otvaraju oči? Ima li u nama još svjetlosti da osvijetlimo i njihove tek rođene duše?

Zatajili smo u panici, protrnuli. Ustajući protiv Drugih... ustali smo protiv samih sebe. Preko noći izgnali smo riječi... porušili odnose. Što je ostalo? Samo svjetovi što tutnje pokraj nas... Zgrćemo, kao da se i najsitnija trunka praha može zgrnuti... nekamo ponijeti!? Sve »tu« ostaje. Zatvorivši »oba oka«... trgujemo, kao da su riječi roba. Oporezujemo. Prodajemo. Iznajmljujemo. Razmjenjujemo. O tome su prokletstvu stoljećima govorili proroci, slikari, pjesnici... I kako ne bi svjetovi protutnjili pokraj nas... kad smo i previše zavađeni da bismo se popeli i do najmanjega vrha svijeta...

Ostaje da se pitamo: Gdje naći riječi? Gdje naći minore što su nekoć sjale u ljudskim srcima? Hoće li se Riječi ikada vratiti... Tko će započeti govor... pridignuti nas... zasuti nas svjetlošću lica Drugih...?

Revolt »zaboravu«

Riječi vode u Druge.

U ovo »vrijeme pjesnikove samoće« (F. Hölderlin), ne prepuštam se snu zatvorenih očiju... nego budan sanjam. Uskraćujem zaboravu da posrne da se igrom slučaja »zatekne« između mene samoga i Drugih.

U mravljem metežu svaki je čovjek pozvan prestajati biti čovjek bez vremena. Iz Riječi izrasta svijet. S njome se kao i sa slobodom, mišlju, srcem ne trguje. Bez obzira gdje bile upečaćene: na nekome gordome kamenu, olinjaloj koži, zahrđalaj bronci, popljesnivljenom papirusu, pohabanom svitku... Ne daju se već tisućama godina »likvidirati«, odupiru se kao izmučeni sveci pred apokalipsom lomače. Usađene u nas opiru se da postanu samo tek spomeni na mramornim spomenicima velikih muzeja, akademija, parkova, škola... U njima ipak stanuju ljudi i njihova vremena...

Treba se prignuti da bi našli »Odsjaje Riječi« u kapi prljave vode. Dolaze kao jutarnja magla. Pozivaju. Ne »na-daju« se pri prvom tapkanju. Uvijek su u izmičućem neimanju. Prisiljavaju u neizvjesnosti, kad stavljamo ruke u mutno, nepoznato... Otimaju od *chronósa*. Hrvu se, ne dajući da nas svijet satre. Riječima, urastamo u nešto Drugo... postajući dijelom Drugih.

Nad riječima treba bdjeti. Približiti ih svojemu srcu. Sporije ići ulicama, na prijetojima se osvrutati. Dobro isprati Lice ujutro. Da nam ne bi promakle, da nas ne bi zadesile. Pustiti vjetar da nas malo ponese. Nisu svi vjetrovi stvoreni da nas razbijaju... ima i onih koji su »dani« da nas smiruju... Riječi čine da Drugi kroz nas sam govori: Učiniti da Drugi kroz mene samoga govori – to je i *essentia* same umjetnosti riječi kao (začetka) ljudske kulture i civilizacije...

Ne odustaju od Čovjeka, nagovješćujući pojavu Svakoga (bića) kao jedan nedogotovljeni put, tek načeto obećanje... neugasivu svjetlost. Ne ostaju izvan slikarskoga platna. Uzimaju kist i slikaju okom Drugoga Čovjeka u nama samima. Unoseći vlastiti duh, obraćajući se Čovjeku *Face-à-face* (*Licem u lice* – E. Levinas)... Tko bi rekao da je krajičak oka (»kao treće uho«) toliko moćan... da nas same od sebe sačuva od zaborava... napuštanja Drugih...

Invocatio Muze: Poiesis

Svaki čovjek ima svoj *hairesis* (izbor). Pjesnikov *hairesis* je da bude »izgnanik svijeta«. Poezija je poput prave ljubavi. Ne da se obezvrijediti. Pravedna je poput smrti: Svima u času izbija »slavu iz ruke«... I tu se ne da prevariti: Ima li srebrne narukvice, skupocjene satove... »opominje« svačiju dušu na svjetlu dana. Kao umjetnost riječi prisiljava vazda da izabiremo stranu... Nas... ljude bez vremena, žonglere bez misli... zar i nas!? Kako to razumjeti...? Možda kao »pritajeno nadanje«, da svijet ipak ne skončava sa smrću. Stoga, treba znati odabrati stranu (auru bitka)! Poezija je i rizik (surova giljotina, oteščali kamenolom, mučno rudarenje). Treba poživjeti uz nju.

Epoha Riječi kao simbol (izričaja ljudskoga etosa i erosa) zamijenjena je djelatnom epohom Slike kao pustom prazninom... Simbolika Riječi »raspada« se u nebrojenim čovjekovim odmazdama. Osvećuju se oni koji su zaboravili Riječ/i... Pjesnici kao zadnji rudari u svome kraju ostaju kopati, u mrklim noćima podzemnih hodnika: »Lijepa je miso skrta bolje no zelen dragulj« (staroegipatski pjesnik Ptahotep, »Iz pouka mudrosti«).

Kao što su se jednoć počeli napuštati rudnici, tako su se i danas počele napuštati Riječi. Sve je manje onih koji se odvažuju na takve neizvjesne putove. Riječi se danas urušavaju kao rudarska okna bez ruda. Jeka se trgovima ne čuje, rizici postaju preveliki... Kultura Riječi ustuknula je pred navalom imperija Slike: Invazijom slike izdane su Riječi... otuđeni Drugi. Koga za to prozivati: Aristotela... Platona... Descartesa... Malebranchea, današnji svijet... današnje zaboravne ljude?

Iskopine su naglo počele slabjeti... al' kako bi to rekao stari Nietzsche, ne treba zbog toga »(...) odbacivati heroje u duši«. Za ponadati se je da će se jednoga dana razulareni glasovi (svijeta) stižati. Jednom će doći »vrijeme« da svijet »sam sebe« istrgne iz »zaborava« »sebe samoga« i »Drugih«... Pri kraju...

(...) Treba se prignuti
i ponijeti svoj kamen u svijet (...)
»Ne boj se, nisi sam!«

Tin Ujević, »Pobratimstvo lica u svemiru«

Dražen Zetić